

HİTİT SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Hitit Journal of Social Sciences

e-ISSN: 2757-7949

Cilt | Volume: 18 • Sayı | Number: 1

Nisan | April 2025

Bütüncül Eğitim Yaklaşımından Hareketle Beden Eğitime Felsefenin Penceresinden Bakabilmek: Milaslı Gad Franko Örneği

A Philosophical Perspective on Physical Education based on Holistic Education:
Gad Franco of Milas

Seval YİNİLMEZ AKAGÜNDÜZ

Corresponding Author | Sorumlu Yazar

Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, Kırşehir, Türkiye
Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of History of Philosophy, Kırşehir, Türkiye

sevalakagunduz@ahievran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4200-351X>

<https://ror.org/05rrfpt58>

Ümüt AKAGÜNDÜZ

Prof. | Prof.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Kırşehir, Türkiye
Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of History, Kırşehir, Türkiye

u.akagunduz@ahievran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1785-1122>

<https://ror.org/05rrfpt58>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 06.05.2024

Kabul Tarihi | Accepted: 13.11.2024

Yayın Tarihi | Published: XX.04.2025

Atıf | Cite As

Yinilmez Akagündüz, S., & Akagündüz, Ü. (2025). Bütüncül Eğitim Yaklaşımından Hareketle Beden Eğitime Felsefenin Penceresinden Bakabilmek: Milaslı Gad Franko Örneği. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-17.
<https://doi.org/10.17218/hititsbd.1479549>

Yazar Katkıları: %50-%50

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler-yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (Turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: husbededitor@hitit.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Author Contributions: 50%-50%

Review: Single anonymized-Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review. It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning (Turnitin).

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: husbededitor@hitit.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

A Philosophical Perspective on Physical Education Based on Holistic Education: Gad Franco of Milas

Abstract

Gad Franko of Milas, an intellectual of an advanced period who aimed to integrate Ottoman culture and Turkish culture in the context of its own values, is one of the strong characters of our cultural colourfulness. Franko, one of the witnesses of the transformation from the Empire to the National State, is one of the distinct figures of Turkish Legal History and Turkish Education History. Gad Franko of Milas, who lived between 1880-1954, wrote his work "Muallimlere" in 1326 (1910/1911), which embodies the understanding of education in the Second Constitutional Monarchy Period in general and the understanding of physical education in particular. Between 1908 and 1918, new steps were taken in education, as in many other fields. The Unionists implemented economic, social, and political policies with the significant objective of saving the state. These policies also included education and training policies. The focus on creating healthy and fit generations was evident in these policies, particularly in physical education. As a result, physical education became a topic of discussion within the context of education and training policies. Providing education in the Western style within the framework of the concern to strengthen and invigorate the body of gymnastics education in schools is widespread. This research aims to reveal the effect of the holistic educational approach in physical education on using Franco's work "Muallimlere" as a background. For this purpose, the sentences related to physical education in "Muallimlere" were analyzed in the context of analytic philosophy and meta-analyzed. A document analysis approach using qualitative research methods was used in the study. The first chapter on physical education was analyzed using a targeted sample from the 261-page work "Muallimlere." The study data were analyzed under three sub-headings through content analysis. Findings of the study "Holistic Education: On the Axis of Educational Thinking by Rabelais, Rousseau, Pestalozzi and Frobel" "Who is Gad Franko of Milas?" and "Physical Education in Gad Franko of Milas." The study revealed that Franko's focus on a philosophical dimension to education was crucial in raising healthy and moral individuals with a balanced mind and body. This approach has significantly influenced the history of thought from past to present. According to the research findings, Franco stated that man must be healthy and robust regardless of profession. First, the education and health of the body are necessary to educate the mind or morality. In addition to this, Franco says that teachers have a notable duty in their work. First, teachers teach to know the value of the bodies of the children of the homeland and the nation's future by saying that it is necessary; he also revealed that physical education is indispensable at the point of providing a complete education. On the other hand, Franko mentioned the importance of physical education and health knowledge in schools and wanted to remind his readers of the importance of informal education in the family. Franko emphasized the importance of gymnastics education in schools and added that gymnastics should be transformed into education through games for children who cannot stop playing. For the intellectuals of the Second Constitutional Monarchy period, the patriotic generations of the future should not only be educated mentally, morally, and physically by the conditions of the age. The need for more robust and fitter soldiers, as well as the increasing militaristic tendencies around the world, intensified the narratives of a healthy generation, starting from the mother and extending to the children. To acquire these new healthy generations, it was concluded that health information had to be disseminated, epidemics had to be curbed, and gymnastics had to be made a dense practice. The practices brought by the new opportunities created by the transformation of education-training policies and education-training tools with The Second Constitutional Monarchy Period are healthy in the minds of intellectuals and bureaucrats. He questioned how patriotic generations can be created and made permanent. Education was spoken about by many intellectuals who held pens, read, wrote, and drew. It is one of the core areas where comments are made. In these years, when education was subjected to an advanced evaluation around physical, moral, and physical motives, those who expressed their opinions said that one of the names who wrote works on education was Gad Franco of Milas.

Keywords: Holistic education, holistic approach, second constitutional monarchy period, physical education, philosophy of education

Bütüncül Eğitim Yaklaşımından Hareketle Beden Eğitime Felsefenin Penceresinden Bakabilmek: Milaslı Gad Franko Örneği

Öz

Osmanlı kültürü ile Türk kültürünü kendi değerleri bağlamında bütünleştirmeyi amaçlayan Milaslı Gad Franko, kültürel renkliliğimizin belirgin karakterlerinden birisidir. Franko, İmparatorluktan Ulusal Devlete uzanan sürecin tanıklarından birisi olarak "Türk Hukuk Tarihinin" yanında "Türk Eğitim Tarihine" de katkılar sunmuştur. 1880-1954 yılları arasında yaşayan Milaslı Gad Franko'nun 1326 (1910/1911) yılında kaleme aldığı "Muallimlere" isimli çalışması, genelde II. Meşrutiyet yılları eğitim anlayışının; özelde ise dönemin beden eğitimi anlayışının aydınlatılmasını sağlamaktadır. 1908-1918 yılları arasında pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeni adımlar atılmıştır. İttihatçıların dolaylı ve doğrudan yollarla uyguladıkları ekonomik, toplumsal, siyasi politikalar devleti kurtarabilme kaygısından hareket etmiştir. Bu kaygının etrafında çok yönlü adımların eğitim-öğretim politikaları üzerinde de belirginleştikleri görünmektedir. Sağlıklı, zinde nesiller yaratabilme çabasının eğitim-öğretim politikaları bağlamında tartışıldığı noktalardan birisi ise beden eğitimi ve jimnastiktir. Bedeni güçlendirme ve zinde kılma kaygısı çerçevesinde Batılı tarzda eğitim veren okullarda jimnastik eğitimi yaygınlaşmıştır. Bu araştırmanın amacı, Franko'nun "Muallimlere" adlı eserini bir fon olarak kullanmak koşuluyla bütüncül eğitim yaklaşımının beden eğitimindeki yerini açığa çıkarabilmektir. Bu amaçtan hareketle "Muallimlere" adlı eserde beden eğitimi konusundaki cümleler analitik felsefe bağlamında irdelenerek meta analizler yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yaklaşımı kullanılmıştır. 261 sayfalık "Muallimlere" adlı eserden amaçlı örneklem kullanılarak beden eğitimine ayrılan birinci bölüm irdelenmiştir. Çalışmanın verileri içerik analiziyle "Bütüncül Eğitim: Rebelais, Rousseau, Pestalozzi ve Frobel'in Eğitim Düşüncesi", "Milaslı Gad Franko Kimdir?", "Milaslı Gad Franko'da Bedenin Eğitimi" adlı üç alt başlık altında analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda eğitim biliminin felsefi boyutuyla yaygınlaşmasını amaçlayan Franko'nun sağlıklı, ahlaklı, ruhu ve bedeniyle eksiksiz nesiller yetiştirme sürecinde bütüncül eğitimin kaçınılmaz olduğu vurgusunun düşünce tarihinde geçmişten günümüze iz bırakan bir yaklaşım olduğu anlaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre Franko, mesleği ne olursa olsun insanın sağlıklı ve güçlü olması gerektiğini belirtmiştir. Bedenin eğitimi ve sağlığı, zihni ve ahlaki eğitimin gelişiminin anahtarı olup öğretmenlere bu noktada dikkate değer görevler düşmekteydi. En başta öğretmenler, vatanın çocuklarına bedenlerini korumanın milletin geleceğini korumakla eşdeğer olduğunu anlatarak eksiksiz, bütüncül bir eğitim noktasında yol göstermeliydiler. Diğer yandan Franko okullarda beden eğitimi ve sağlık eğitimi verilmesinin gerekliliğinin yanında aile içi eğitimde de beden eğitiminin önemsenmesini arzulamıştır. Okullardaki jimnastik eğitiminin değerini vurgulayan Franko, jimnastik ile oyun oynayamayan çocuklar için oyunlarla eğitim ruhunun dönüştürülebileceğini aktarmıştır. Daha sağlam ve zinde askerlere duyulan gereksinimler dünya çapında artan militarist eğilimlerle bütünleşerek anneden çocuklara uzanan sağlıklı nesil anlatımlarını yoğunlaştırmıştır. Bu yeni sağlıklı nesillere ulaşabilmek için sağlık bilgisinin yaygınlaştırılması, salgın hastalıklarla mücadele edilmesi ve jimnastiğin beden eğitimi noktasında yarattığı fırsatlardan yararlanılabilmesi zaruridir. Franko gibi II. Meşrutiyet yılları aydınları için geleceğin yurtsever nesilleri çağın şartlarına göre zihnen, ahlaken ve bedenen bütüncül şekilde yetiştirilmeliydi. II. Meşrutiyet ile eğitim-öğretim politikalarının ve eğitim-öğretim araçlarının farklılaşmasının getirdiği yeni olanaklar ve pratikler, aydın ve bürokratların zihninde yeni kırılmalar yarattı. Vatansever nesillerin nasıl yaratılarak kalıcılaştırılabilecekleri irdelendi. Eğitimin fiziksel, ahlaki ve düşünsel motifler etrafında güçlü bir değerlendirmeye tabi tutulduğu bu dönemde Milaslı Gad Franko gibi isimler belirleyici katkılar sağladılar.

Anahtar Kelimeler: Bütüncül eğitim, holistik yaklaşım, II. meşrutiyet dönemi, beden eğitimi, eğitim felsefesi

Giriş

Meşrutiyet'in 1908'de yeniden ilanıyla birlikte yayın hayatında yaşanan patlama siyasi, fikri, toplumsal tartışmaların yanında eğitim tartışmalarını da yoğunlaştırmıştır (Akyüz, 2016; Akagündüz, 2015). Batılı tarzda eğitim veren okullarda jimnastik yani beden eğitiminin yaygınlaştırılması tartışılan konulardan birisi olmuştur. Avrupa'daki jimnastik alanındaki gelişmelere atıf yapan dönem aydınları ile eğitimcileri sağlıklı beden ile sağlıklı ruh arasındaki doğrudan ilişkiyi sıklıkla gündeme taşımışlardır (Ateş, 2012). Bedeni disiplin ve akıl

bağlamlarında eğiten jimnastik askerî eğitimle de bütünleştirildiğinden iyi evlatlar ve iyi askerler yetiştirebilmek için II. Meşrutiyet döneminde jimnastik cemiyetleri faaliyete geçirilmiştir (Çokak, 2019). Öte yandan İttihatçılar, siyaset kadar toplumu ve bireyi de yeniden tasarlamak istediklerinden sportif, sağlıklı nesiller arzulamışlardır. Avrupa'da spor etkinlikleri fizyoloji, anatomi, psikoloji ve biyolojiye uygun dinamiklerle çağdaş bir görünüme kavuşmuşken Osmanlı bakış açısında spor basit hareketlerden oluşan sıradan bir kompozisyondu (Günay, 2017). Önceki yıllarda dolaylı bir ilgiye sahip olan spor algısı, II. Meşrutiyet yıllarında kitaplardan, makalelerden dergilerden ve gazetelerden destek alan yepyeni bir algıya bürünmüştür. Öyle ki ilk kez sadece sporu, beden eğitimi, jimnastiği belirginleştiren, özellikle İsveç jimnastiğini tanıtan dergilerin bu yıllarda yayımlanması oldukça özgün bir durumdur (Özçakır, 2013). Beden eğitimi için İsveç'e gönderilen Selim Sırrı Tarcan (1874-1957) bu konudaki eksikliklerin giderilerek Avrupa tarzı jimnastiğin tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında öncü olmuştur (Tarcan, 1946; Yıldırım, 2012; Çakan, 2022). Öte yandan Alkan'ın (2011, s.31) söylemiyle Selim Sırrı Tarcan sadece jimnastiğin gelişmesi noktasında değil, ilk idman bayramının da mucidi kabul edilmektedir.

Jimnastik, Osmanlı Devleti'nde sistemli bir şekilde ilk kez askerî okullarda belirginleşmiştir. Gençlerle desteklenmiş çağdaş, profesyonel ordulara duyulan gereksinimin artması, insani askerî kaynakların bedeni ve fiziki organizasyonlarını daha sistematik hale getirmiştir. Ateş'in (2012) deyimiyle gençlere militarize edilmiş bir beden terbiyesi, vatanseverlik, disiplin, itaat, askerî talimler ve savaşıncılığın aşılabilmesi okulların ders programlarına jimnastik derslerinin yerleştirilmesiyle sonuçlanmıştır. Fiziki hareketlere dayanan bu dersler yanında bedensel sağlık ve bireyin bedensel etkinliklerde yetkinliğini gerektiren bedensel yeteneklerle ilişkili bilgiler, "sağlıklı olma" teması içerisinde değerler eğitiminde de ele alınmıştır (Alabaş, 2019).

Antik Yunan şehir devletlerinde bütüncül bir eğitim bakış açısı egemen olduğundan beden ve ruhun birlikteliğinde sağlıklı bedenin sağlıklı ruhun anahtarı olduğuna inanılmış, hatta bu dönemde beden eğitimi ile müzik önemli bir paydaya sahip olmuştur. Kanad'ın (1963, s.116) yorumuyla ilk zamanlarda vücudu kuvvetlendirmek amacıyla ortaya atılan jimnastiğin ruhu da kuvvetlendirdiği anlaşıncı Yunanlılar jimnastiği eğitimlerinin belirgin bir parçası haline getirmişlerdir. Onlara göre jimnastik yalnızca vücudu sertleştirmek, kuvvetlendirmek ve çevikleştirmekle kalmıyor, insani cesareti arttırarak kendine hâkim olmayı, acılara dayanabilmeyi de öğretiyordu. Beden eğitiminin yanı başında gerçekleştirilen ortaklaşa oyunlar ise dostluk ve dayanışma duygularının yanında vatan sevgisini de arttırıyordu. Antik Yunanlılar ruhun kuvvetini, maneviyatın güzelliği ile ahengini bedeni irade ve hareketlerin ahlakla bütünleşmesine bağlıyorlardı. Tüm bunların yanı sıra kalokagati (ruhun ve bedenin ahengi) için mutlaka beden ve ruh, her hususta denge, düzen ve ahenk içinde olmalıydı (Kanad, 1963).

Bu bağlamda paramiliter Antik Yunan şehir devletlerinde koruyucular yani askerler küçük yaşlardan itibaren fiziksel aktivitelerle bedenlerini geliştirmekteydiler. Felsefeyi göklerden evlere indirdiği söylenegelen Sokrates (M.Ö.469-M.Ö.399), maotik (doğurtma yöntemi) yöntemiyle insanların ruhunda potansiyel olarak bulunan gerçeklik ve kanaatleri açığa çıkartmayı amaçlamıştır. Onun için eğitim "karakteri" şekillendirerek kuvvetlendirmektir. Bu noktada "karakter" ise insanın manevi ve ahlaki bakımlardan kendisini tanıyabilmesidir. Maneviyatın ve ruhun kuvveti ise kalokagati ile elde edilebilirdi. Felsefi düşüncenin gelişimi göstermektedir ki "kalokagati" pek çok düşünürün odağında yer alarak bütüncül eğitimin

önemli bir paydası olmuştur. Örneğin, Sokrates'e göre bedenini idmanlarla kuvvetlendirenler dostlarına yardım etmiş, vatanına faydalı olmuş, şeref, şan kazanmış ve sağlıklı bir hayat sürmüşlerdir (Kanad, 1963). Öte yandan Platon (M.Ö.428-M.Ö.348) ise imgesindeki ideal devlet anlayışıyla beden ve ruhun dengeli eğitilmesinin önemine özellikle dikkat çekerek, çocuk eğitimini en ince ayrıntılarıyla ele almıştır (Erhat, 1996). Platon "Devlet" adlı eserinde insan doğasını altın, gümüş ve bakırdan oluştuğunu ve insanların doğalarına uygun eğitimin verilmesi gerektiğini savunarak sınıflar arası hiyerarşiye dikkat çekmiştir (Platon, 2002). Ancak bireyin doğası her ne olursa olsun mutluluk ve erdemli yaşamın anahtarı olarak beden ve ruh arasındaki dengeyi de özellikle vurgulamıştır.

Antik Yunan döneminde mikro ölçekte beden eğitimi özel bir paydaya sahip olmuştur. Dönem düşünürlerine göre insanların sahip olduğu fiziksel güzellik, güç ve sağlık, ahlaksal erdemlerle bir bütünlük oluşturmaktadır (Dürüşken, 1995). Benzer şekilde Aristoteles (M.Ö.384 M.Ö.233) de "Nikomakhosa Etik" adlı çalışmada erdemli yaşamın mutlu bir yaşamla hemhal olduğunu söylemektedir (Aristoteles, 1997). Erdemli, mutlu, ahlâklı yani iyi bir yaşam içinse iyi bir devlete, iyi bir yönetime, iyi yöneticilere ve iyi vatandaşlara gereksinim vardır. Aristoteles'e göre tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için öncelikle yurttaşlara doğru eğitim verilebilmeliydi (Ross, 2002). Ona göre, ruhun üstün bir etkinliği olan mutluluk ahlâkla ve özellikle de zihinsel erdemlerle bağlantılıydı (Frankena, 2007). MacIntyre (2001, s.285) ise Aristoteles'in erdemleri kendileri olmaksızın pratiklerinin sürdürülemeyeceği, kişinin kendisini ve ötekilerini tanımak ya da karakterize etmek için gerekli olan araçlar olarak kabul etmiştir. Aristoteles için insanın özü aklıdır ve mutlu yaşamın anahtarı ise insanın aklını özüne uygun kılabilmesidir (Hilav, 2010). Öte yandan ilk pedagoji kitabının yazarı olarak tanınan ünlü Fransız düşünür Rousseau (1712-1778) "Emile" adlı eserinde sağlıklı bedenle sağlıklı ruh arasında doğrudan ilişki kurmuştur. Rousseau, Emile'i negatif eğitimle büyütmeyi amaçlayarak, ona beden ve ruhuna zarar vereceğini düşündüğü her türlü bedensel ve bilimsel aktiviteyi eğitiminin çerçevesinin dışında bırakmıştır (Rousseau, 2009). Kısacası Rousseau için erdemli bir yaşam beden ve ruhu eğiten bütüncül bir eğitimle olanaklıydı.

1. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma belgesi ve verilerin analizi başlıkları altında bilgiler sunulmuştur.

1.1. Araştırma Modeli

II. Meşrutiyet yıllarında beden eğitime bütüncül eğitim yaklaşımıyla bakmayı amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Şemsiye işlevi gören ve başlıca ölçüm aracı olarak araştırmacının kabul edildiği nitel araştırmalarla yapılan çalışmaların analizinde öznel ve nesnel değerlendirmelere yer verilmektedir (Punch, 2005). Nitel araştırmalarda amaca ulaşmak için detaylı gözlem ve araştırmalardan hareket edilerek tümevarım yönteminden yararlanılmaktadır (Arıkan, 2013). Öte yandan nitel araştırmalarda incelenen konunun tanımları metaforları, sembolleri, anlamları ve betimlemeleri açıklanmaktadır (Berg ve Lune, 2015). Merriam (2018, s.8), nitel araştırmalarda kullanılan yorumlayıcı araştırmanın, gerçeğin sosyal olarak inşa edildiği varsayımından hareket edildiğini ifade ederken; Pattan (2014) ise sosyal araştırmalarda gerçek ya da tek bir olayın farklı şekillerde yorumlanabileceğini söylemektedir.

Bu bağlamda Milaslı Gad Franko tarafından kaleme alınan "Muallimlere" adlı çalışmanın birinci bölümü, bütüncül eğitim yaklaşımı ekseninde felsefi söylemlerden hareketle analiz edilmiştir.

1.2. Çalışma Belgesi

Eserin dijitalleştirilmiş biçimi Marmara Üniversitesi kütüphane kataloğundan elde edilmiştir. 370.15 FRA 1326 R/1910 yer numaralı eserin dijital haline şu linkten¹ ulaşılabilir.

1.3. Verilerin Analizi

"Muallimlere" adlı eserin incelenmesinde doküman analizi kullanılmıştır. Söz konusu yaklaşımda araştırılması planlanan olay ve olgular hakkında bilgi içeren veri setleri oluşturularak, detaylı veri analizi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmada amaçlı örneklem kullanılarak, "Muallimlere" adlı eserin sadece birinci bölümü araştırmanın konusuna dahil edilmiştir. Eserin araştırmacılar tarafından çeviri yazısı yapılarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Okumalar sonunda ortaya çıkan veriler karşılaştırılarak yeniden yorumlanmıştır. Elde edilen veriler yer yer okuyucuya doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Bulgular her iki araştırmacı tarafından ham verilerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

"Muallimlere" adlı eserin beden eğitimi açısından incelenmesinde hareket noktası, söz konusu eserde geçen eğitim kabulleri olmuştur. Eserdeki tüm kavramlar, cümleler düzeyinde incelenmiş, beden eğitimi, bütüncül eğitim ya da holistik eğitim bakış açısıyla doğrudan ya da dolaylı olarak gönderme yapan açıklamalar üzerinde durulmuştur. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2006, s.27) göre içerik analizi birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenerek yorumlanmasını hedeflemektedir. İçerik analizi sonucunda "Muallimlere" adlı eserden elde edilen sonuçlar, "beden eğitimi, ailede beden eğitimi, okulda beden eğitimi, okulda sağlık bilgisi ve jimnastik alt başlıklarının bütüncül eğitim ile Milaslı Gad Franko'nun yaklaşımları temel alınarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları "Bütüncül Eğitim: Rebelais, Rousseau, Pestalozzi ve Frobel'in Eğitim Düşüncesi Ekseninde", "Milaslı Gad Franko Kimdir?" ve "Milaslı Gad Franko'da Beden Eğitimi" başlıklarında sunulmuştur.

2. Bulgular

2.1. Bütüncül Eğitim: Rebelais, Rousseau, Pestalozzi ve Frobel'in Eğitim Düşüncesi Ekseninde

Eğitim literatüründe farklı kavramsallaştırmalarla adlandırılan "bütüncül eğitim" bilimsel yayınlarda "eksiksiz eğitim" ya da "holistik yaklaşım" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütüncül, eksiksiz ya da holistik bir yaklaşımla eğitime bakmanın temel bileşenleri arasında çocuğu bedensel ve ruhsal olarak tam eğitime düşüncesi vardır. Söz konusu yaklaşımda çocuğun kendisini gerçekleştirmesine fırsatlar yaratılarak dış dünyayla bütünleşebilmesi amaçlanmıştır. "Holistik" ya da bütüncül eğitimin temel ilkesi "wholeness" (bütünlük) yaklaşımıdır. Bu ilkeye göre evrendeki her şey birbiriyle bağlantılı olup bütün, parçaların toplamından daha fazla bir şeydir (Şahinoğlu, 2022). Dini (2022, s.33) ise bütüncül eğitimi, bir çocuğun gelişiminin fiziksel, duyuşsal, zihinsel ve içsel tüm yönleriyle tutarlı ve incelikli bir şekilde birleştirilmesi olarak ifade etmektedir. Ona göre bütüncül eğitimin amaçları şunlardır: sağlıklı, güçlü, esnek, çevik ve dayanıklı bir beden ve keskin duyular geliştirmek; samimiyet, cesaret, merhamet, ölçülülük, iş birliği ve bilgelik gibi temel insani değerleri güçlendirmek; her çocuğu benzersiz niteliklere sahip eşsiz bir insan kılan özellikleri keşfetmek; dürüstlük ve ahlakın yanı sıra estetik bir algı yaratmak; keskin ve ince bir zekaya kapı aralamak. Moren (2013, s.16) ise, eğitimdeki paradigmatik körleşmeden dolayı insana ait erdem ve yetilerin kaybolduğunu

¹ https://katalog.marmara.edu.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=gad+franco&alan=tum_txt&demirbas=F02320
(Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023)

hatırlatarak eğitimin insanın özüne dönen bütüncül bir yaklaşıma uzanmasının gerekliliğini savunmuştur.

Açıkçası bütüncül eğitimin temeline, Rousseau'nun insan doğuştan iyidir savı üzerine kurguladığı "doğacı yaklaşımı" yerleştirebiliriz. Rousseau'nun makro ölçekte eğitime yaklaşımını bütüncül bir sistem olarak değerlendirebilmek mümkündür. O, ilk pedagoji ders kitabı kabul edilen "Emile" adlı eserinde doğumdan ergenliğe bir çocuğun eğitiminde izlenilmesi gereken yöntemleri ütöpik bir perspektifte resmetmiştir (Rousseau, 2009). Bütün bunlarla birlikte XIV. yüzyılın önemli pedagoglarından François Rebelais'in (1483-1553) Rousseau'nun düşüncelerini etkilediği de unutulmamalıdır. Skolastik eğitimin kafayı ve ruhu körleştirdiğine inanan Rebelais'a göre ruha işlemeyen, çocuğu beden ve ruhuyla bütünleştiremeyen eğitim yöntemleri anlamsızdır (Kanad, 1963). Ona göre, eğitim aracılığıyla çocuklar hayata hazırlanırken özgür bir ortamın yarattığı fırsatlar bağlamında onlara beceriler kazandırılmalıydı. Kanad'a (1963, s.280) göre Rebelais'in eğitim ve öğretim hakkındaki bu düşüncelerinin Rousseau'da da olması bir rastlantı değildi.

Rousseau da tıpkı Rebelais gibi bireyin eğitimle özgürleştirilmesini savunmuştur. Rousseau'nun doğacı yaklaşımının eğitsel bütüncül karakteri, bir yandan yaşadığı topluma doğan çocuğun kendi öz bilincine varma, keşfetme ya da kendini gerçekleştirme serüvenini açıklarken bir yandan da neden doğayla iç içe olmalıyız sorusunu yanıtlamaya çalışır gibidir (Rousseau, 2019). Hatta bu soru düşünürlerin evrene bakış açısı temelinde irdelenmelidir. Doğa filozoflarıyla felsefe literatürüne eklenen "arkhe" (ilk ilke, ilk neden) kavramı evreni anlayanın ilk adımlarından birisidir. Thales (M.Ö.623-M.Ö.545) evrenin ilk ilkesinin su olduğunu söylerken; her şey değişmektedir kabulünden hareketle değişimin kendisini "arkhe" kabul eden Herakleitos (M.Ö.535?-M.Ö.475) ve devamında tarih sahnesinde sarsılmaz bir yere sahip olan Aristoteles ile töz, öz, cevher kavramlarına farklı anlamlar yüklenmeye başlayacaktır (Shouler, 2016; Russ, 2021; Warburton, 2023). "Evren vardır evet ama bir de bu evrenin merkezinde yer mi güneş mi vardı?" sorusu ve devamında var olmak için kendisinden başka bir şeye ihtiyaç duymayan (Aristoteles, 1996) "töz" kavramının ne olduğu da evreni eksiksiz anlayabilmek için sorulan sorular arasında gösterilmiştir. Aristoteles ve destekçileri tarafından uzun yıllar boyunca yer merkezli evren modeli savunulmuştur. "Yer merkezli evren modeli" orta çağ döneminde insanın yaratılanlar arasında en şerefli olduğu ve bu yüzden de Tanrı'nın insanı evrene yerleştirdiği bakış açısının, "insan Tanrı'nın ayak izidir" bakış açısıyla daha da derinleşmesidir (Gilson, 2005; Çotuksöken ve Babür, 2000). Galileo'dan (1564-1642) önce kilisenin yargılayıp cezalandırdığı ilk kişi olan Giordano Bruno (1548-1600), yerin evrenin merkezinde olmadığını yüksek sesle söylemeye cesaret ettiğinden yakılarak öldürülmüştür. Hatta Bloch'ın (2002, s.25) aktardığına göre Bruno, yakılmadan önce şu sözleri söyleyerek kilisenin dönemin düşünsel gelişmeleri karşısındaki acizliğini de dile getirmiştir: "Siz bu kararı verirken, benim dinlerken korktuğumdan daha çok korkuyorsunuz." Pek çok düşünür Aristotelesçi evren anlayışındaki yanlış savları çürütseler de kilisenin otoritesi bilimin önünde yer edinmeye devam etmiştir. Hatta Galileo'nun engizisyon mahkemesinden çıkarken "Eppur si muove" (O, hâlâ dönüyor) dediği aktarılmıştır (Fermi ve Bernardini, 1961). Bruno ve Galileo'nun kiliseyle yaşadıkları sıkıntılardan etkilenen Descartes'in (1596-1650) "Dünyam" adlı çalışmasını yayımlamaktan vazgeçtiği iddia edilmiştir (Descartes, 1984). Galileo geliştirdiği teleskoptaki gözlemlerini "Siderus Nuncius (Yıldız Habercisi)" adlı eserinde toplamıştır. Bu gözlemleri aracılığıyla ayın yüzeyinin pürüzsüz olmadığını, aksine kraterler, dağlar ve vadilerle dolu engebeli bir yapısının olduğunu söylemiştir. Öte yandan o, "Orion

Yıldız Kümesi" gözlemi ile bugüne kadar bütün astronomların bulut olarak kabul ettikleri yıldızların, mükemmel bir şekilde düzenlenmiş çok küçük yıldız grupları olduklarını ortaya çıkarırken Jüpiter çevresinde dolanan dört küçük parlak yıldız da tanımlamıştır (Mauray, 2006; Yinilmez Akagündüz ve Topdemir, 2013). Evrene bakış açısındaki değişim ve dönüşüm insan imgesini de yeniden adlandırma ihtiyacını doğurmuştur. Güneş merkezli evren modeli beraberinde mekanik evren anlayışı ve bütüncül insan bakış açısının bir yansıması olarak eğitimde de holistik yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Hatta Kuhn'un deyimiyle paradigmasal bir değişim neden olmuştur (Kuhn, 2003; Kuhn, 2017) Pozitivizm ve beraberinde açığa çıkan nicelleştirme doğada neden-sonuç bağlantısını zorunlu kılarak, mekanik bir tavır alınmasına neden olmuştur. Hatta Einstein'a (1879-1955) göre, bilimin mutlu çocuğu Newton (1643-1727) için doğa, harflerini çaba harcamadan okuyabildiği açık bir kitap olmuştur (Christianson, 2000).

Bu bağlamda Newton'un mekanik dünya görüşü, içinde yaşayan insanı da metalaştırmıştır. Baudrillard'ın (1929-2007) deyimiyle gerçekliğini kaybederek bir "simülasyon evreninde" yaşayan insan hayallerini, ütopyalarını ve kendisini keşfetmekten uzaklaşmaktadır. (Baudrillard, 2004; Baudrillard, 2003). Tam da bu noktada Rousseau'nun doğaya dönüş çağrısına bir anlamda kulak veren Pestalozzi (1746-1827), Frobel (1782-1852) ve takiben insanın doğuştan iyi olduğunu savını destekleyerek her çocuğun eşsiz bir yaratılışa sahip olduğuna inanan Montessori (1870-1952) aracılığıyla bütüncül eğitimin ana hatları oluşmaya başlamıştır. Rousseau'nun pedagoji tarihinde açtığı çığır tüm kalbiyle güçlendirerek sürekli kılan Pestalozzi, Rousseau'nun bireyselliğini bir yana bırakarak sosyal bir pedagog olmayı başarmıştır. Kanad, Pestalozzi'nin sosyal pedagog karakteri hakkında şunları söylemiştir (Kanad, 1963, s.429): "Pestalozzi'nin gerçek büyüklüğü pedagojiyi sosyal bir disiplin telakki etmesi, insanlık eğitimiyle sosyal meseleleri birbirine bağlamaya çalışmasıdır. Pestalozzi, kesin olarak inanıyordu ki, bozulmaya yüz tutan insanlığı büsbütün hayvanlığa düşmekten kurtarmak için gelecek neslin insani yeteneklerini geliştirmek, insanlığı ve halkı iyi bir eğitimle kendi kendine idare edecek, kendi kendini geçindirecek ve yükseltecek bir duruma çıkarmak lazımdır." Öte yandan Rufer'in (1962) aktardığına göre Pestalozzi'yi en çok etkileyen isim "Emile" adlı eseriyle Rousseau olmuştur. Rousseau'nun ütopyasını çocuğunda uygulamak istemiş ancak başarısız olunca çocuklar ve eğitim üzerine kendi düşüncelerini kaleme almıştır. Pestalozzi eğitim düşüncesini üç temele dayandırmıştır: Düşünmek, hissetmek ve yapmak. Ona göre, eğitimin amacı çocuğu daha iyi kılarak onu yoksulluk ve sefaletten kurtarabilmektir. Eğitimin çocuğu bilgilendirmekle sınırlı kalmaması gerektiğine inanan Pestalozzi'ye göre eğitim çocuktaki doğuştan iyi yetenekleri açığa çıkartan bütüncül bir karaktere sahip olmalıydı. Kuru ruhlara eğitim aracılığıyla ilkbahar güneşi gibi doğmak isteyen Pestalozzi için de tıpkı Rousseau'da olduğu gibi doğa en iyi öğretmendi. O, doğayı şu şekilde aktarmaktadır: "kuşlar güzel güzel cıvıldarken ve bir yaprak üzerinde kurt dolaşırken sen dil alıştırmalarına hemen ara ver. Bil ki kuş ve kurt çocuğa daha iyi ve daha çok şey öğretir. Sen sadece sus" (Akt. Kanad, 1963, s.412). Fröbel ise, üç ve dört yaşındaki çocuklar için "Çocuk Bahçesi Okulu" adında yeni bir okul türü tanımlamıştır. Fröbel'e göre küçük çocuklarda eğitimin odağında oyun olmalıdır (Deniz, 2019). Fröbel'in dikkat çeken açıklamalarından biri de pedagojiyi felsefeyle ilişkilendirmesidir. Ona göre, felsefe her bilimin ilkelerini ortaya koymaktadır. Rebelais, Rousseau ve takiben Pestalozzi'de olduğu gibi Fröbel içinde en büyük kitap olan tabiatın varlığı çocuklara öğretilmeliydi (Kanad, 1963).

2.2.Milaslı Gad Franko Kimdir?

Gad Franko 1880'de Milas'ta dünyaya geldi. 1895'te "Rodos Mekteb-i İdadisini" bitirdikten sonra Milas'a dönen Franko, 1900-1901 yılları arasında "Hamidiye Musevi Mektebi'nde" Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı. İzmir'de yayımlanan "Hizmet" ve "Ahenk" gazetelerine yazılar gönderen Franko, Osmanlı toplumuyla Yahudi toplumu arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi amaçlayan fikirleri nedeniyle Tefik Nevzat, Necip Türkçü gibi kişilerin dikkatini çekti (Bali, 2013, s.13; Kodal, 2020, s.1809). 1902'de İzmir'e gelen Gad Franko İzmir'deki İttihatçılarla belirgin bir iletişim içinde oldu. İzmir'de basın-yayın faaliyetlerine "Çikurel, Franko ve Şürekası Matbaasını" kurarak doğrudan dahil olan Franko, Türkçülük hareketinin gelişimine yaptığı katkılar nedeniyle takibata uğradı. İzmirli Yahudi Komiser Rafael Çikurel aleyhine yapılan ihbar sonrasında matbaada gerçekleştirilen tahkikat sonrasında el konulan Franko'ya ait mektuplarda, İstanbul'daki memurların haksızlıkları ile kötü muamelelerinden bahseden, istibdat rejimini eleştiren fikirlerin bulunması Franko'nun bir süre Mısır'a gitmesiyle sonuçlandı. Mısır'dan döndükten sonra Musevice "Lanour" ile Ladino dilinde "El Commercial" gazetelerini kurarak icraatlarına aynı hızla devam etti. Bu gazetelerde yazarken Türk halıları üreten "Angolo-Eastern Company'de" işçilerin ve kadınların nasıl sömürüldüklerini anlattığından tehdit edildi (Bali, 2013, s.16). Bu arada basın-yayın faaliyetleriyle sınırlı kalmayan Franko, hukuk alanındaki ilgi ve katkılarını geliştirebilmek için 1909'da "Mekteb-i Hukuk-u Şahane'den" "İkinci Dereceden Dava Vekili Ruhsatnamesi" aldı. Ruhsatnamenin alınmasının hemen akabinde bir avukatlık bürosu açan Franko, İngilizce, İspanyolca ve Rumca üzerindeki yetkinliğini de arttırdı (Kodal, 2020, s.1810). İttihat ve Terakki yıllarında dönemin politik ve gündelik koşullarında katkılarını yoğunlaştıran hukukçu, 1909'da "Maarif Meclisi" üyeliğine, "Menteşe Sancağı Vilayet Meclis-i Umumi" üyeliğine, "Mekteb-i Sanayi Heyeti" üyeliğine seçilirken 1910'da İzmir'i temsilen "Aydın Vilayet Meclis-i Umumi" üyeliğine, "Hilal-i Ahmer İzmir Şubesi" üyeliğine, "İttihat ve Terakki Cemiyeti İzmir Şubesi" üyeliğine seçildi (Huyugüznel, 2020, s.161).

Millî Mücadele yıllarında "Ahenk" gazetesinde Yunanlıların İzmir'i işgalini eleştiren Gad Franko sürgün edilen pek çok Osmanlı aydınının ülkelerine geri dönebilmeleri için çabaladı. İşgal şartlarının kötüleşmesi sonrasında 1920'de İstanbul'a taşınan Franko rahatsızlığı nedeniyle gittiği Avrupa'dan ancak 1922'de dönebildi. 1922'de İstanbul'da yeniden avukatlık yapmaya başlayan düşünce adamı, bir süre sonra "Sorbonne Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde" doktora eğitimine başladı. Doktora eğitimi sırasında denk geldiği "Lozan Konferansı" kendi isteği ile katılan Gad Franko iyi derecede Fransızcasını Türkiye'nin tezlerini savunabilmek için kullandı. Lozan Konferansı sürecinde o, özellikle Musul'un Türkiye'de kalmasına yönelik tezleri gündeme taşıdı. 1923'te Türkiye'ye dönen Franko İstanbul'da yeniden bir hukuk bürosu açtı. Bu arada Franko, Sorbonne Üniversitesi'nde 1925'te "Türkiye'de Anayasal Gelişmeler" adlı teziyle doktora eğitimini tamamladı (Bali, 2013, ss.18-20, Kodal, 2020, ss.1811).

1926-1928 yılları arasında "Hukuki Bilgiler Mecmuası'nı" yayımlayan Gad Franko içeriği oldukça gelişkin bu dergide kanunların Kanun-ı Esasî'ye uygunluğu-aykırılığı, eski hukuk-yeni hukuk tartışmaları, yeni kanunların uygulanma biçimleri, usul ve kavramlaştırmadaki yenilikler, yargı mensuplarının hakları gibi konuları derinleştirdi (Dolgun, 2020, s.165). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Franko, Türk milliyetçiliği ile yeni cumhuriyetin ideallerine uygun söylemler geliştirerek Siyonizme mesafeli davrandı. Bu dönem hukuki faaliyetleri ile de dikkat çeken Franko, "Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi", "Ford Motor Company", "İzmir Rıhtım Şirketi" gibi kuruluşlara hukuki danışmanlık sağladı (Bali, 2013, ss.40-50). Aralık 1942 tarihli "Varlık

Vergisi Kanunu" bütün Yahudiler gibi Gad Franko'yu da etkiledi. Kendisi için belirlenen 375.000 liralık vergi borcunu Vaniköy'deki arsasını, Bahçe Han'ı ve Şişli Palas'taki dairesini satmasına rağmen zamanında ödeyemeyen hukukçu Aşkale'ye sürgüne gönderildi (Bali, 2013, ss.58-59). Aşkale deneyimi sonrasında görüşleri ve ideallerinde kırılmalar yaşayan Franko'nun 1943'te Filistin'e yerleşmek için yaptığı vize başvurusu "Varlık Vergisi Kanunu" hakkında olumsuz propagandalar yapabileceği gerekçesiyle kabul edilmedi. 1954'te vefat eden Gad Franko "Arnavutköy Musevi Mezarlığı'na" defnedildi (Bali, 2013, s.80; Kodal, 2020, s.1811). Osman Nuri Ergin'in "Türk mekteplerinde eğitim almış cidden mükemmel bir tahsile malik" Yahudilerden birisi olarak tanımladığı Gad Franko'nun çeşitli dergilerde yayımlanmış pek çok makalelerinin yanında "İrfan ve Terbiye Bahisleri Külliyyatı: Muallimlere (1910)", "Yunan-ı Kadim'de Terbiye Nazariyeleri (1910)", "Tettebbuat: İlmi Terbiye ve İlmi Ahval-i Ruh (1911)", "Jean Jacques Rousseau'nun Terbiye Nazariyeleri (1913)", "Développements Constitutionnels en Turquie (1925)", "Kanun-ı Medeni Rehberi (4 Cilt [1926-1928])", "Paranın İstikrarı (1931)", "Merkez Bankası (1931)", "Beş Senelik Plan-Rus Dömpengi (1932)", "Hususi Beynelmilel Hukuk (1932)", "Eski Yunan Terbiye Nazariyeleri (1941)" adlı eserleri bulunmaktadır (Bali, 2013, ss.22-24; Ergin, 1977, s.806; Galanti, 1995, s.160).

2.3.Milaslı Gad Franko'da Bedenin Eğitimi

"Mizanülhukuk Matbaası'nda" 1326'da (1910/1911) basılan Muallimlere adlı çalışmayı yazar, "Evlat ve vatanın mukadderatını yed-i terbiyelerine almış olan mektep muallimleri ile ailelerinde birer muallim olan ebeveynlere" takdim etmiştir. Fihrist dahil 261 sayfalık çalışmada, "ifade-i mahsuse" ve "tarifat" başlıklarından sonra üç bab tasarlanmıştır. Beden eğitime odaklanan birinci bab, beş fasıl bir hülasadan oluşmaktadır. Düşünce eğitimi değerlendiren ikinci bab ise dokuz fasıl bir hülasa içermektedir. Ahlâk eğitimi analiz eden üçüncü bab ise yedi fasıl bir hülasayı kapsamaktadır. Franko eserin beden eğitimi ile ilgili olan bölümünü beş alt başlık altında incelemiştir; "Birinci Fasıl: Terbiye-i Bedeniyye", "İkinci Fasıl: Ailede Terbiye-i Bedeniyye", "Üçüncü Fasıl: Mektepte Terbiye-i Bedeniyye", "Dördüncü Fasıl: Mektepte Tababet" ve "Beşinci Fasıl: Jimnastik". Franko "Birinci Fasıl: Terbiye-i Bedeniyye" başlığı altında çocuğun bedensel gelişiminden hareketle bedenin eğitilmesinde sağlık ve jimnastiğin önemine dikkat çekmiştir. Bu anlamda da Franko, fizyolojik gelişim ile sağlıklı olmayı hedefleyen kuralları içeren "sağlık bilgisi" eğitiminin ebeveyn ve öğretmenler tarafından önemsenmesini istemiştir. İnsanın vücudunu korumakla yükümlü olduğunu vurgulayan Franko, bedenin eğitiminde sağlık bilgisinin yanı sıra jimnastik bilgi ve uygulamalarının da gerekli olduğunu aktarmıştır (Franko, 1326, s.30).

Franko'ya göre, hangi mesleği icra ederse etsin insan öncelikle sağlıklı ve kuvvetli olmalıydı. Yani zihnin ya da ahlakın eğitilebilmesi için ilk olarak bedenin eğitimi ve sağlığı gerekiyordu. (1326, s.31). Vücudun sağlıklı kılınmasında ise spor olmazsa olmaz bir unsurdu. Zihin, beden ve ruhun birleşimi olan insanoğlu sporun getirdiği zihni, bedeni ve ruhi sağlıkla mutluluğa ulaşabilirdi. Bu noktada insanın mutluluğu bireyin, toplumun, yurttaşların mutluluğu olacağından güçlü yurttaşlardan oluşan güçlü devletin esası bütüncül değerlerle sağlanabilecekti. Franko, bu düşüncesini Herbert Spencer'in (1820-1903) "hayat mücadelesinde başarının esası öncelikle iyi bir hayvan olmaktır ve milletin gelişmesinin esası sağlam hayvanlardan oluşmaktır" (1326, s.31) sözlerine yer vererek desteklemiştir. Franko, Spencer'in düşüncelerini olumlayan söylemlere yer vermiştir. Spencer'a göre de eğitim çocuğu tam ya da bütünüyle hayata hazırlamalıdır (Spencer, 2013). Bütüncül ya da eksiksiz eğitim kavramının Franko'nun zihninde de önemli bir bileşen olduğu, hatta eğitimin amacı

olduğu düşüncesi özellikle vurgulanmalıdır. Bu bağlamda Spencer (2013, s.64) beden eğitiminin önemini bütüncül eğitimden hareketle şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir hatanın düzeltilmesini çoğunlukla onun zıddı başka bir hatanın yapılması takip eder. İşte bu sebeptir ki, sadece beden eğitimine önem verilen asırlardan sonra, düşünce eğitimin tek amaç edinildiği ve iki üç yaşındaki çocukların ellerine ders kitapları verilerek bunun, bilgi sahibi olmanın tek yolu olduğunun kabul edildiği bir asır gelmiştir. Bununla birlikte ortaya çıkan durumlardaki birbirlerine zıt hataları birleştirmek nasıl mümkün ise, biz de şimdi beden ile düşünceye birlikte dikkat edilmesi gerektiğine ve bütün insan varlığının bir bütün halinde ilerlemesi gerektiği görüşüne varıyoruz.”

Franko’ya (1326, s.32) göre muallimler, milletin geleceği olan vatan çocuklarına bedenlerinin kıymetini bilmelerini öğretmeliydiler. Bu bağlamda dönem alan yazınında farklı disiplinlerde kaleme alınan pek çok eserde göze çarpan temel öğretilerden birisi olan “güçlü birey-güçlü devlet” bütünleştirmesine Franko’nun eserinde de rastlanılmaktadır. Franko’ya göre sağlıklı bireyler ırkın temelini çürüteceklerinden devleti güçsüzleştirmektedirler. Yazar söz konusu düşüncesini şu sözlerle desteklemiştir (Franko, 1326, s.32):

“Tayin etmiş bir hakikattir ki bir memlekette cerâim ve zarûretin tekessürü (artması) esasda bünyeten zayıf ve alil efradın çokluğundan münbaisdir (-den ileri gelen). Bu hakikat bütün çıplaklığıyla memleketimizde âyan oluyor, Memâlik ve Saye-i Osmâniyede mütemekkin (yerleşmiş) mil-i muhtelifenin (çeşit çeşit milletin) cümlesi dinç, kavî, sağlam ırklara mensûb iken bedenlerine ehemmiyet vermediğinden idmânlarla nazar-ı iltifât atf eylemediklerinden cehâletlerinin kurbanı olmakta ve eski uzun boylu, sıkı semenli (şişmanlık), kanı bol, arslan gibi insanlar yerine cılız, zayıf, nahîf (çelimsiz) vücutlar görünmektedir.”

Franko, sağlık bilgisi ile jimnastik eğitiminin birbirlerini tamamladığına inanmıştır. Ona göre sağlıklı bireylerden oluşan güçlü devletler jimnastik eğitiminin hakkıyla uygulanabilmesiyle olasıydı. Diğer yandan Gad Franco Antik Yunanlıların uygarlaşma kapasitelerini kuvvetli, güçlü ve sağlam fizyolojiye sahip adamların, zihnen ve ahlaken kendilerini hakkıyla eğitilebilmelerine dayandırmıştır (Franko, 1326).

Beden eğitimini doğrudan halkla da ilişkilendiren Franko, salgın hastalıklar nedeniyle kırılan Anadolu’da sulfata (kinin, sıtma hâpı) ilacının yeterince bulunamamasına da değinmiştir (1326, s.33). Franko’nun bu yıllarda sıtmanın derin etkileri hakkında hatırlatma yapması raslantı değildir. II. Meşrutiyet yıllarında İttihatçıların sıtma gibi salgın hastalıklara karşı giriştikleri mücadele bürokratik ve enformatik kanallarda hastalığı sıklıkla gündeme taşımıştır (Akagündüz, 2016, ss.119-120). Ona göre salgın hastalıklarla mücadele yöntemleri önemli olmakla beraber vatan evlatlarının mükemmelleşebilmeleri yani kuvvetli, sağlam ve güzel hale gelebilmeleri beden eğitimi ve jimnastikle mümkündü (Franko, 1326). Diğer yandan bedenine, sağlığına dikkat etmeyen bir birey sadece kendisine değil, topluma karşı da suç işlediğinden hem bireysel hem de toplumsal ahlaka zarar vermektedir. Yazar, bu noktada şunları aktarmakta:

“O halde muallim talebelere, hıfzıssıhaya, talimât-ı bedeniyeye, idmânlarla dikkat ve itinâ eylemeleri yalnız kendi menfaat-ı şahsiyeleri noktasından değil cemiyet-i milliyenin menâfi-i nokta-i nazarından bir lüzum ve lüzumdan fazla bir vazife olduğunu öğretmelidir. Milletin sağlam amele, sağlam aile rüesasına (reislerine), sağlam asâkire (askerlere) ve elhâsıl (kısacası) mükemmel efrada (bireylere) ihtiyacı vardır. Terbiye-i bedeniyenin ehemmiyet ve kıymeti böylece tezâhür(ortaya çıkmak) eder. Buna riâyet hem bir lüzûm hem bir fazilettir (Franko, 1326, s.34).”

Franko’ya göre kişiler, bireysel ve toplumsal görevlerini gerçekleştirerek toplumsal mutluluğa katkı sağlamalıydılar. Mill ile anılan pragmatizm (faydacılık ya da yararcılık), en çok sayıda insan için en büyük mutluluğu merkeze almıştır (Mill, 2017). Franko eserinde bireyin bedenini

koruyarak kuvvetlendirmesini toplumsal bileşenlerini koruması ve kuvvetlendirmesiyle eş görmüştür.

Franko aile içi beden eğitiminin önemini de analiz etmiştir. Okul ve aile arasındaki ahenge dikkat çeken yazara göre, okullarda öğretilen sağlık bilgisi ailede sürekliliğe kavuşmalıydı (1326, s.35). Genel olarak eğitimin özel olarak ise beden eğitiminin öncelikle ailede başladığını söyleyen Franko, beden eğitimi sağlık eğitiminin gereklilikleriyle bütünleştirmektedir. Hatta eserinde Spencer'ın "sağlık biliminin kurallarına karşı hareket etmek beden eğitime karşı cinayet işlemektir" (1326, s.36), sözüne de yer vermiştir. Ona göre çocuklara, devletin varlığını ve menfaatlerini korumanın ilk başta kendi sağlıklarını korumaktan geçtiği öğretilmeliydi.

Franko'ya göre çocuk, ailesinin ve kendinden öncekilerin fazlalık ve noksanlıklarının toplamıdır (Franko, 1326, s.36). Franko, eksiklik ve fazlalıklardan ders alarak en iyi şekilde çocuk yetiştirmek için aile ve öğretmenlere eş güdümlü hareket etmelerini önermiştir. Öte yandan yazar çocuklara, attıkları her adımın kendilerinden sonraki nesilleri etkiyeceğinin de öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir (Franko, 1326, s.37). Franko, aile içi beden eğitiminin çocuğu kötü alışkanlıklardan uzak tutmanın yansıra iyi genlere sahip güzel çocuklardan oluşan ailelere de kapı aralayacağını belirtmiştir. Kadının yani annenin eğitiminin bu noktada önemine değinen Franko, Rousseau'yu tekrar hatırlatmıştır (Franko, 1326, s.38). Tıpkı Rousseau'nun Emile'de belirttiği gibi bebeklerin emzirme, kundaklama, banyo vb. temel gereksinimleri karşılayacak olan anne temel sağlık ve beden bilgisine sahip olmalıydı (Franko, 1326, s.39).

Franko aile içi beden eğitiminin yanında okulda beden eğitimi hususuna da değinmiştir. Beden eğitimi sağlık ve jimnastik olmak üzere ikiye ayıran Franko, okullarda verilen sağlık eğitime özellikle dikkat çekmiştir. Ona göre: "Birçok aileler ya cehâletten ya ihmâlden dolayı mektebin gösterdiği kavâid-i hıfzıssıhhaya (sağlık kurallarına) âdem-i riâyette musır (direnmek) bulunduklarından ailelerin çocukları günde altı saati mektepte geçirmekle âdetâ bir devre-i tedâvi geçirmiş olurlar. Hayatlarında ba-husûs (özellikle) bir aile teşkil edecekleri esnâda mektebde tatbîk ve tedris olunan kavâid-i hıfzıssıhhayı tahattur (hatırlamak) edecekleri ümit edilebilir" (Franko, 1326, s.41). Okullarda öğrenilen sağlık bilgisi çocuğun bedeni gelişiminde belirgin bir payda olduğundan Franko, okullarda beden eğitiminin üç amacından bahsetmektedir: Zarar vermemek, ıslah etmek ve genişletmek. Bu noktada sağlık merkezli gereksinimleri ön planda tutacak şekilde tasarlanan okullar çocukların basit nedenlerle zarar görmelerini engelleyebilmektir. (Franko, 1326, s.42). Diğer yandan ona göre, beden eğitimi aracılığıyla çocuklar ıslah edilebilmeliydi. Yani kuvvetli çocuklar daha güçlendirilirken zayıf çocuklar kuvvetlendirilmeliydiler. Franko okullarda verilen sağlık eğitimi sayesinde öğretmenlerin zamanla yardımcı doktor niteliklerine kavuşacaklarını da vurgulamaktadır (Franko, 1326, s.42).

Franko'nun üzerinde durduğu bir başka konu ise beden eğitiminin gerçekleştirildiği mekanların geliştirilmesiydi. Franko, okulların kurulduğu bölge, kurulma şekli, sınıfların fiziksel özellikleri hatta sıraların nasıl yerleştirileceği konularındaki açıklamalarıyla sağlıklı mekânda bedeni, ruhu, zihni bütünleştirebilmiş çocuklara işaret etmiştir (Franko, 1326).

Franko'nun okullarda beden eğitimi başlığı altında dikkat çektiği noktaları şöyle sıralayabiliriz: okullar bataklıklardan, fabrika yakınlarından, tozlu yerlerden, pis mahallelerden uzak inşa edilmelidir (Franko, s.42). Ona göre, Amerika'da olduğu gibi okullar çocukların rahatça koşup

oynayabildikleri, şehir dışında yeşilliklerin ortasında, ortamı geniş ve güneşli alanlara kurulmalıdır ki çocuklar rahatça koşsun, oynasın (Franko, 1326, s.43). Öte yandan Franko dershaneler hakkında şunları da aktarmıştır (Franko, 1326, s.44):

“Saf havanın sıhhatin esâsisi olduğunu söylemek adi ve mübtezel (değersiz) bir hakîkati tekrar etmek demektir. O halde pencerelerin geniş ve sühuletle (kolaylıkla) açılabilmesi iyidir. Hava ne kadar çok olursa olsun teneffüs zamanlarında pencereleri açık kalması meşrut (sart olmak) olduktan mâada (başka) hava müsâid olduğu vakitlerde talebeler derste iken bile pencerelerin kapatılmaması mercûhdur (tercih edilen). Hedef ve gayemiz dersler kalb ve zekânın inkişâfına (gelişme) hizmet eylediği esnâda ciyâdet-i (temizlik) hava ciğerleri canlatsın. Hava ile beraber ziyâ (ışık) dahî girmiş olur. Ziyâ selâmet-i vücudu okşar en müessir (etkili) ve en müffid (yararlı) alet güneştir. Güneşin altın ışıkları, sıcak okları mikropları öldürür.”

Güneşin ve temiz havanın çocukların gelişimine her anlamda katkıda bulunacağından bahseden Franko, sınıfın sıcaklığı ve temiz hava alımıyla düşünme kabiliyeti arasındaki ilişkiye de değinmiştir. Ona göre, havasız, çok sıcak ya da soğuk sınıflarda çocukların düşünme kabiliyeti ağırlaşır (Franko, 1326, s.45). Sınıfın her an havalandırılması, yağlı boyayla duvarların boyanması, her gün sıraların silinmesi gerektiğini söyleyen Franko, sağlıklı birey-sağlıklı toplum dengesi için hijyenik okul ve sınıflarda ancak salgın hastalıkların yayılamayacağını belirtmiştir (Franko, 1326, s.46). En basitinden okul sadece çocukların fikirlerinin ve ruhlarının eğitildiği mekânlar değildi. Okul aynı zamanda çocukların kamburlaşmamaları için sıraların uygunca yerleştirildiği yaşam alanlarıdır. (Franko, 1326, s.46). Çocukların temizliğini de oldukça önemseyen Franko, öğretmenlerden öğrencilerin bireysel sağlık kurallarına uyup uymadıklarını takip etmelerini de istemiştir (Franko, 1326, s.48). Bu basit takipler, kontroller sayesinde salgın hastalıklar azaltılabileceğinden sağlıklı toplumlara geçiş kolaylaşabilecekti. (Franko, 1326, s.50). Franko, okulda beden eğitimi bağlamında çocukların teneffüs saatlerinin çok iyi ayarlanmasını da istemiştir. Ona göre teneffüslerdeki oyunlar, hareketler çocukların yemek yemeleri gibi doğal bir faaliyetti (Franko, 1326, s.51). Öte yandan öğretmenlerden çocuklara gereğinden fazla yüklenmemelerini isteyen Franko, çocukların zihinsel aktivitelerinin yedi saati geçmemesi gerektiği noktasında şunları eklemiştir: “Çocuklarımız bazı çeşitli etkilerle camekanların yanı başına konulmuş ısıyla zorla yetiştirilecek bitki değildir. Böyle bitkiler genelde nazik ve nazlı olurlar. Pek küçük iken bütün hayat kuvvetlerini harcamayalım” (Franko, 1326, s.52). Kısacası Franko’ya göre çocuklar bir bitki değildir ki camekanlarda yetiştirilsin. Küçük yaşlardan itibaren zihnin gereksiz bilgilerle doldurulmasına karşı çıkan Franko, çocuk yetiştirmede psiko-sosyal ve biyolojik özelliklere dikkat edilmesini merkeze almıştır.

Franko, beden eğitimi bağlamında hekimlik konusuna da değinmiştir. Eserde yazıldığı dönemin etkilerini yansıtır şekilde salgın hastalıklar, temizlik, hijyen ve sağlık konu başlıklarıyla da doğrudan bağlantılar kurulmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet döneminin ilk yıllarında hâkim olan kolera salgınları okul sağlığı ile hekimlerin çabalarını belirgin kılmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin yaptıkları sağlık kontrolleri tek başlarına yeterli olmayacağından vatanın müdafaası ile gelişiminde kilit role sahip olan nesillerin en azından ayda bir kere doktorlar tarafından kontrol edilmelerinin önemli kırılma noktaları yaratabileceği savunulmuştur. Bu düzlemde Franko’ya göre doktorlar özellikle öğrencilerin işitme ve görme yetilerini denetlemeliydiler. (Franko, 1326, ss.53-54). Öte yandan Franko, yeni eğitim sisteminde her öğrenci için “aşı ve muayene” kaydının tutulduğu defterlerin olması gerektiğini de “sıhhi defter içeriği” başlığıyla örneklemiştir (Franko, 1326, ss.55-56). Salgın hastalıklara

da dikkat çeken eğitici, “çiçek, kızıl, kızamık, suçiçeği, kabakulak, kuş palazı ve boğmaca gibi hastalıklar hakkında da hatırlatmalar yapmıştır (Franko, 1326, ss.58-59).

Franko “beden eğitimi” başlığı altında son olarak “jimnastik” üzerinde durmuştur. Sağlık temalı eğitim odaklarının rüşdiye ve idadi programları haricinde ana mektepler ve ilkokul programlarında da yer alması gerektiğini belirten Franko, küçük yaşlardan itibaren çocuklara, eğitim kademeleri ilerledikçe arttırılacak beden ve sağlık eğitimi verilmesini hatırlatmıştır. Sağlıklı bir beden, sağlıklı bir zihin ve ahlakı da beraberinde getireceğine inanan Franko, küçük çocuklara sağlık kurallarının kıssadan hisse şeklinde hikâye ya da masallar aracılığıyla sadece teoride değil, pratik uygulamalarla öğretilebileceğini önermektedir (Franko, 1326, s.60).

Franko’ya göre beden eğitiminde çocuğun en sevdiği kısım jimnastiktir. Ona göre çocuğun doğasındaki hareketlilik jimnastikle bütünleşmesini kolaylaştırmaktadır (Franko, 1326: 61). Oyun oynamaktan kendisini alamayan çocuk doğası için jimnastik, oyunlarla kaynaştırılmış eğitimidir (Franko, 1326, s.62). Çocukta hareketliliği önemseyen Franko’ya göre uslu olarak tabir edilen ama hareket etmekten çekinen ya da hareket etmek istemeyen, sorgulamaksızın her türlü kurala uyan bir çocuğun her zaman iyi olduğunu düşünmek yanlış bir karardır. (Franko, 1326, ss.61-62). Bu noktada Franko, şunları aktarmıştır (Franko, 1326, s.63)

“Jimnastiğin maksadı: bunu iyice anlatmak lazım. Talebeleri pehlivân ve canbaz yapmak değildir. Terbiye-i hazirede pehlivânlık ile cambâzlık bir gaye teşkil edemez. Arzumuz jimnastiğin hizmetiyle ruh ve vücûdu hem-ahenk olarak terbiye etmektir. Kuvvetli erkekler, sağlam vücutlar yetiştirmektir. Tâki kuvâ-yi fikriyeleri kuva-yi bedeniyeleriyle mütenâsib ve hayatın sademât-ı (beklenmedik) müteaddisine (saldırganlık) karşı mukavemete(dayanma) kadir olsun. Bunun içindir ki ırkın letâfet (güzellik) ve selâmetini muhâfaza edecek olan kadınların, kendilerine yarayacak olan jimnastiklerle bedenlen peydâ-i kuvvet etmeleri matluptur (istenilir). Kadınlar için jimnastiğin hiç lüzumu olmadığına dâir şimdiye kadar câri olan fikr-i batıledir ve bundan çok zarar görmüşüz. Erkekler gibi sademât-ı hayatiyeye marûz kalacağını ve ana olmak vazîfe-i müşkile ve mukaddesesini göz önüne getirir isek kadınların güçlü, kuvvetli olmaları için kendilerine has jimnastiklerle talim eylemek lüzumunu anlamış oluruz.”

Franko jimnastiğin patriyarkal (ataerkil) bir karaktere büründürülmesini de eleştirmiştir. Ona göre, jimnastiğin erkeklere özgü olduğunu düşünmek batıl bir inançtır. Aslında çocuğu doğuran anne olduğundan kadının jimnastiğe erkekten çok daha fazla ihtiyacı vardır. (Franko, 1326, s.64). Bu noktada Franko’ya göre düzenli şekilde uygulanan jimnastik hareketleri zihnin dinlenmesine, hayalin gelişmesine, hatırlama gücünün kuvvetlenmesine, yargılama gücünün kesinleşmesine ve özellikle de insanın dengesini sağlamasına ve kaliteli zaman geçirmesine yardımcı olmaktadır (Franko, 1326, ss.64-65).

Sonuç

Osmanlı Devleti’nin son yıllarında karşılaştığı iç ve dış sorunlar ekonomik, düşünsel ve toplumsal gelişmeler II. Meşrutiyet yıllarına uzanan sürecin belirginleşmesinde rol oynayarak Cumhuriyet’e miras kalan birikimi somutlaştırmıştır. Özellikle Meşrutiyet’in yeniden ilanı akabinde yaşananlar çıkış yolları arayan aydın ve bürokratların devleti kurtarabilmek kaygısı etrafında önceki dönemlerden farklı deneyimler yeşertmelerine zemin hazırlamıştır. Açıkçası 1908-1918 yılları arasında İttihatçıların dolaylı ya da doğrudan yöntemlerle izledikleri politikalar savaşların yakıcılığında imparatorluğun yıkılmasıyla sonuçlanmış olsa da toplumsal, ekonomik, eğitsel ve düşünsel anlamlarda yaşanan tartışmaların yarattığı yepyeni bir atmosfere de kapı aralamıştır. II. Meşrutiyet yıllarının politik, ekonomik ve toplumsal düzlemleri kuşkusuz ki detaylandırılabilir zengin birikimleri içerisinde barındırmaya hâlâ

devam etmektedir. Günümüz çalışmalarının yıkılan bir imparatorluğun dinamikleri ile kurulan yeni bir ulusal devletin dinamiklerini içinde barındıran 1908-1918 yılları arasını yeterince analiz edebildiklerini söyleyebilmek mümkün değildir. Sentezlenmeyi bekleyen pek çok temayı içerisinde barındıran bu yılların zengin tartışma konularından bir tanesi de eğitimidir. Merkezi bürokrasinin devleti kurtarabilmek kaygısıyla yaygınlaştırdığı eğitim kurumlarının yarattığı çeşitlilik, taşradan-merkeze doğru olan yetişmiş insan akışını hızlandırırken basın-yayın faaliyetlerinin yoğunlaştırdığı fırsatlar, düşünsel çeşitliliğe giden süreci yönlendirmiştir. Eğitim-öğretim politikaları ile eğitim-öğretim araçlarında yaşanan dönüşüm ile yaratılan yeni fırsatların getirdiği uygulamalar aydınların ve bürokratların zihninde sağlıklı ve vatanperver nesillerin nasıl var edilerek sürekli kılınabileceklerini gündeme taşımıştır. Dönemin eli kalem tutan, okuyan, yazan, çizen pek çok aydını için eğitim, üzerinde söz söylenen, yorumlar yapılan kapsayıcı temel alanlardan birisidir. Eğitimin fiziki, ahlaki ve bedeni saikler etrafında gelişkin bir değerlendirmeye tabi tutulduğu bu yıllarda fikirlerini beyan eden isimlerden bir tanesi de Milaslı Gad Franko'dur.

1880-1954 yılları arasında yaşayan Gad Franko hukuk alanındaki çalışma ve katkılarıyla dikkat çeken bir isim olmakla beraber eğitim biliminin, felsefi boyutlarda yaygınlaşmasını amaçlayan fikri altyapısıyla da belirginleşmektedir. Osmanlı kültürü ile Türk kültürünü içinde çıktığı değerlerle bütünleştirmeyi amaçlamış gelişkin bir dönem aydını olan Franko, kültürel renkliliğimizin özgün karakterlerinden birisidir. Özellikle II. Meşrutiyet yılları sırasında kaleme aldığı eğitim temalı eserleri Franko'yu eğitim tarihimizin anılması gereken isimlerinden birisi haline getirmiştir. Bu noktada onun 1326 (1910/1911) tarihinde yayımladığı "Muallimlere" adlı çalışması bedeni, zihni ve ahlaki boyutlarda çocuğun hangi çağdaş yöntemlerle eğitilmesi gerektiğini açığa çıkartan güçlü bir çalışmadır. Bu çalışmada Franko'nun "Muallimlere" adlı eserinin beden eğitime yaklaşımı analiz edilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi aydınları için geleceğin vatanperver nesilleri sadece zihni ve ahlaki boyutlarda değil bedeni anlamda da çağın koşullarına uygun hale getirilebilmeliydi. Dünya genelinde artan militarist eğilimlerin yanı başında daha güçlü ve zinde askerlere gereksinim duyulması anneden başlayarak çocuklara uzanan sağlıklı nesil anlatımlarını yoğunlaştırmıştır. Söz konusu yeni sağlıklı nesillere kavuşulabilmesi için ise sağlık bilgisinin yaygınlaştırılması, salgın hastalıkların dizginlenmesi ve jimnastiğin yoğun bir pratik haline getirilmesi zaruriydi.

Gad Franko, "Muallimlere" adlı eserinde birey hangi mesleği icra ederse etsin, öncelikle bedenin sağlığına dikkat etmesi gerektiğini her fırsatta vurgulayarak, beden eğitime bütüncül bir bakış açısı geliştirmeyi başarmıştır. Ona göre sağlıklı bir beden aynı zamanda ahlaklı bir ruha da sahip olma potansiyeline sahiptir. Bundan dolayı da çocuklarda zihin ve ahlak gelişimi beden eğitimi zorunlu kılmaktadır. Gad Franko için eğitimde en uygun yaklaşım bütüncül ya da holistik bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Çünkü düalist bir bakış açısıyla çocuğa yönelen Gad Franko, beden ve zihni iki ayrı töz olarak kabul ederek, her iki tözün senkronize olarak eğitimi amaçlamıştır. Öte yandan Gad Franko "Maulimlere" adlı eserinde sadece mekteplerde verilen beden eğitimi ve sağlık bilgisinin öneminden bahsetmekle kalmayarak, ailede verilen informel eğitimin önemini de okuyucularına hatırlatmak istemiştir. Özellikle okullarda jimnastik eğitiminin önemine vurgu yapan Gad Franko, oyun oynamaktan kendisini alamayan çocuk için jimnastiğin oyunlarla yapılan bir eğitime dönüştürülmesi gerektiği vurgusuyla çağına öteden bakmayı başarabilen aydın bir eğitimci sima olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akagündüz, Ü. (2015), II. Meşrutiyet döneminde kadın olmak, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Akagündüz, Ü. (2016), II. Meşrutiyet döneminde toplumsal bir sorun olarak sıtma ve sıtmadan korunma çareleri. *Kebikeç*, 10(41), 95-123. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/211580/ii-mesrutiyet-doneminde-toplumsal-bir-sorun-olarak-sitma-ve-sitmadan-korunma-careleri>
- Akyüz, Y. (2016), Türk eğitim tarihi, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alabaş, R. (2019). Moral values in school textbooks during the second constitution and early republican periods: The case of the lectures on morality. *International Online Journal of Educational Sciences*, 11(3), 73-86. Erişim adresi: <https://iojes.net/Makaleler/594bf0b3-4e7e-4842-a6e0-9ab43dd4159c.pdf>
- Alkan, M.Ö. (2011). Osmanlı idman bayramından Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramına. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 211. 30-40.
- Arıkan, R. (2013). Araştırma yöntem ve teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aristoteles (1996) Metafizik. (A. Arslan, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aristoteles (1997). Nicomakhosa etik. (S. Babür, Çev.). İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- Ateş, S.Y. (2012). Asker evlatlar yetiştirmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde beden terbiyesi, askeri talim ve paramiliter gençlik örgütleri. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali, R.N. (2013). Unutulmuş Bir Fikir Adamı ve Hukuk Alimi: Milaslı Gad Franko, İstanbul: Libra Kitap.
- Baudrillard, J. (2004). Tam ekran. (B. Gülmez, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). Sessiz yığınların gölgesinde. (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (H. Aydın, Çev.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bloch, E. (2002). Rönesans felsefesi. (H. Portakal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Christianson, G. E. (2000), Isaac Newton ve bilimsel devrim. (C. Kaplan, Çev.). İstanbul: Evrim Yayınevi
- Çakan, A. (2022). Selim Sırrı (Tarcan)'ın bakış açısından hareketle olimpiyat oyunları. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, 6(2). 135-162. <https://doi.org/10.47088/utad.1135228>
- Çokak, T. (2019). Osmanlı Devleti'nde jimnastikhaneler ve faaliyetler. (Yayın No:601314)(Yüksek lisans tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Çotuksöken, B., & Babür, S. (2000). Ortaçağ'da felsefe. Kabcacı Yayınevi.
- Deniz, Ü. (2019). Batı pedagojisinde eğitim felsefesinde önemli simalar: Platon, Aristo, Rousseau, Pestalozzi, Frobel, Herbart. Eğitim Felsefesi. (E. Terzi, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Descartes (1984), Metot üzerine konuşma, (K. Sahir Sel, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Dini, F. (2022). Bütüncül eğitim. (S. E. Eyigürebüz, Çev.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Dolgun, M. C. (2020). Milaslı Gad Franko'nun Hukuki Bilgiler Mecmuası (Eski Harfli Sayıların Makale Fihristi ve Yazar Dizini, Eylül 1926-Kasım 1928), *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 29, 163-199.
- Dumont, J. P. (2021). Felsefe tarihi, kurucu düşünceler. Presokratikler. (İ. Yerguz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (1995). Eskiçağda spor. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Ergin, O. (1977). İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve Sanat Müesseseleri Dolayısıyla Türkiye Maarif Tarihi Cilt 1-2, İstanbul: Eser Matbaası.
- Erhat A. (1996). İşte İnsan (Ecce Homo). İstanbul: Adam Yayınları.
- Frankena, W. (2007). Etik. (A. Aydın, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Franko, M.G. (1326/1910-1911). İrfan ve terbiye bahisleri külliyyatı: Muallimlere, İstanbul: Mizanül-Hukuk Matbaası.

- Gilson, E. (2005). Ortaçağ felsefesinin ruhu. (Ş. Öcal, Çev.). İstanbul: Pinar Yayınları.
- Günay, N. (2017). Osmanlı Devleti'nde kurulan spor cemiyetleri ve jimnastik derslerinin milliyetçilik hareketlerindeki rolü. *Belleten*, 81(292), 917-946. <https://doi.org/10.37879/belleten.2017.917>
- Hilav, S. (2010). Felsefe el kitabı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (2000). İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1959), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kanad, H. F. (1963). Pedagoji tarihi, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kodal, T. (2020). Musul Meselesi Sürecinde Milaslı Gad Franko ve Çalışmaları, *Belgi*, 19, 1806-1828. <https://doi.org/10.33431/belgi.654249>
- Kuhn, T. (2003). Bilimsel devrimlerin yapısı. (N. Kuyaş, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık
- Kuhn, T. (2007). Kopernik devrimi. (D. Bayrak, H. Turan, S. K. Çelik, Çev.). Ankara: İmge Yayınları.
- Laura, F. & Gilberto, G. (1961). Galileo and the scientific revolution. New York.
- MacIntyre, A. (2001). Erdem peşinde. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Maury, J. P., Galilei (2006). Yıldızların habercisi. (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Merriam, S. B. (2015). Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber. (S. Turan Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Mill, J. S. (2017). Faydacılık. (G. Murteza, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Morin, E. (2013). Geleceğin eğitimi için gerekli yedi bilgi, (H. Dilli, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özçakır, S. (2013). II. Meşrutiyet dönemi beden eğitiminde çağdaş dönüşümler. (Yayın No: 336097) (Doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bütün, S. B. Demir Çev. Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Platon. (2002) Devlet. (H. Demirhan, Çev.). Çev. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş: nicel ve nitel yaklaşımlar. (D. Bayram, Z. Akyüz, H.B. Arslan) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ross, D. (2002). Aristoteles. (A. Arslan, İ. O. Anar, Ö. Kavasoğlu, Z. Kurtoğlu, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Rousseau, J.-J. (2009). Emile. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Ruffer, A. (1962). Pestalozzi ve devrim, (İ. H.Tonguç, F. Gündüzalp, R.İnan, Çev.). İstanbul: İmece Yayınları.
- Shouler, K. (2016). Her yönüyle felsefeyi anlamak. (E. Çakıruylası, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Spencer, D. (2013). Zihin, ahlak ve beden eğitimi, (Mehmet Münir [Ertegün], Çev.). (İ. Balcı, S. Kaymakcı, Ö. F. Sönmez, Yay. Haz.). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Şahinoğlu, S. (2022). Eğitimde holistik (bütünsel) yaklaşım. Kars: Ertem Kafkars Eğitim Yayınları.
- Tarcan, S. S. (1946). Hatıralarım. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Topdemir, H. & Yınılmez Akagündüz, S. (2013). Galileo: Dünyayı döndüren adam. İstanbul: Say Yayınları.
- Warburton, N. (2023). Felsefenin kısa tarihi. (İ. Taşçioğlu, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yıldıran, İ. (2012, 31 Mayıs-2 Haziran). Gazi'ye giden yol: Türkiye'de spor yüksek öğretiminin kurumsal ve düşünsel öncelleri. *II. Uluslararası Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi*, Ankara.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yınılmez Akagündüz, S., & Akagündüz, Ü. (2023). Milaslı Gad Franko'nun "Muallimlere" adlı eserinden hareketle düşünce eğitimi ile ahlâk eğitimine felsefi bir bakış. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(39), 1367-1405. Erişim adresi: https://ctad.hacettepe.edu.tr/19_39/12.pdf